

УДК 339.5

Гавриш О. М.

ptbd_dut@ukr.net, ORCID ID: 0000-0002-5756-0880

к.е.н., доцент, завідувач кафедри підприємництва, торгівлі та біржової діяльності, Державний університет телекомунікацій, м. Київ

Капелюшна Т. В.

e-skr@ukr.net, ORCID ID: 0000-0001-7490-6751

к.е.н., доц., доцент кафедри підприємництва, торгівлі та біржової діяльності, Державний університет телекомунікацій, м. Київ

Пильнова В. П.

pylnova@ukr.net, ORCID ID: 0000-0003-1816-1876

к.е.н., доц., доцент кафедри підприємництва, торгівлі та біржової діяльності, Державний університет телекомунікацій, м. Київ

ПЛАНУВАННЯ ТОРГОВЕЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ НА МІЖНАРОДНИХ РИНКАХ

Анотація. У статті розглянуто різні підходи до визначення сутності поняття «планування». Установлено, що торгівля є найважливішою сферою формування та стабілізації споживчого ринку, координуючою ланкою в системі секторальних, регіональних та кластерних зв'язків, дієвим механізмом задоволення соціальних потреб і недопущення соціальної напруженості в суспільстві. Особливо важливим є процес планування торговельної діяльності підприємств на міжнародних ринках. Під час виходу на міжнародні ринки кожне торговельне підприємство з метою отримання стабільного успіху повинне уявляти можливі результати своєї діяльності, критично оцінювати свої можливості, правильно розділяти цілі за часом, ефективно використовувати ресурси й отримувати конкурентні переваги. Установлено, що в Україні, відповідно до Класифікатора видів економічної діяльності, торгівля належить до секції G й має назву «Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів». Досліджено динаміку прямих інвестицій (акціонерного капіталу) як в економіку України, так і з економіки України за видами економічної діяльності. Установлено, що найбільше прямих інвестицій в економіку України протягом останніх років спостерігається від промисловості, оптової та роздрібною торгівлі, ремонту автотранспортних засобів і мотоциклів та від операцій із нерухомим майном. Наведено динаміку зовнішньої торгівлі товарами та послугами, яка свідчить про зростання як експорту, так й імпорту. Установлено, що вагомим чинником, який впливає на планування торговельної діяльності, є розмір підприємства. Так, у малих за розмірами підприємствах вищі керівники самостійно визначають весь процес планування, тоді як у великих та середніх за розмірами підприємствах розроблення стратегічних, поточних і календарних планів проводиться з урахуванням прийнятої організаційної структури, розподілу обов'язків між колективами певних служб, супідрядності управлінців, контролю й координації всіх функцій організації як єдиного цілого. Схематично зображено перелік залежностей структури планування торговельної діяльності на міжнародних ринках від параметрів підприємства.

Ключові слова: планування, торговельна діяльність, підприємство, міжнародний ринок, товар, послуга, ціна, акціонерний капітал.

Наврыш О. М.

ptbd_dut@ukr.net, ORCID ID: 0000-0002-5756-0880

Ph.D., Associate Professor,

Head of the Department of Entrepreneurship, Trade and Stock Exchange, State University of Telecommunications, Kyiv

Kapeliushna T. V.

e-skr@ukr.net, ORCID ID: 0000-0001-7490-6751

Ph.D., Associate Professor, Associate Professor

of the Department of Entrepreneurship, Trade and Stock Exchange, State University of Telecommunications, Kyiv

Pylnova V. P.

pylnova@ukr.net, ORCID ID: 0000-0003-1816-1876

Ph.D., Associate Professor, Associate Professor

of the Department of Entrepreneurship, Trade and Stock Exchange, State University of Telecommunications, Kyiv

PLANNING OF THE TRADE ACTIVITY OF ENTERPRISES IN THE INTERNATIONAL MARKETS

Abstract. The article considers different approaches to defining the essence of the concept of "planning". It is established that trade is the most important area of formation and stabilization of the consumer market, the coordinating link in the system of sectoral, regional and cluster relations, an effective mechanism for meeting social needs and preventing social tensions in society. Especially important is the process of planning of the trade activity of enterprises in the international markets. When entering international markets, every trading company, in order to achieve stable success, must imagine the possible results of its activities, critically evaluate their capabilities, properly divide goals over time, use resources efficiently and gain competitive advantage. It is established that in Ukraine, according to the Classifier of economic activities, trade belongs to section G and is called "Wholesale and retail trade; repair of motor vehicles and motorcycles". The dynamics of direct investments (share capital) both in the economy of Ukraine and thru the economy of Ukraine by types of economic activity is studied. It is established that the most direct investments in the economy of Ukraine in recent years are observed from industry, wholesale and retail trade, repair of motor vehicles and motorcycles and real estate transactions. The dynamics of foreign trade in goods and services are considered, which indicates the growth of both exports and imports. It is established that an important factor influencing on the planning of the trade activities is the size of the enterprise. Thus, in small enterprises, senior managers independently determine the entire planning process, while in large and medium-sized enterprises – the development of strategic, current and calendar plans is based on the adopted organizational structure, the division of responsibilities between teams of certain services, subordination of managers, control and coordination of all functions of the organization as a whole. The list of dependences of structure of planning of trade activity in the international markets on parameters of the enterprise is schematically represented.

Key words: planning, trade activity, enterprise, international market, goods, service, price, share capital.

JEL Classification: F10, F23, F47, P45

DOI: <https://doi.org/10.36477/2522-1256-2020-27-03>

Постановка проблеми. Кожне торговельне підприємство, яке функціонує на ринку, повинне чітко зосереджувати свою діяльність на перспективу та прогнозувати потребу у фінансових, трудових, інтелектуальних ресурсах та джерела їх одержання, а також уміти точно розраховувати ефективність використання наявних засобів у процесі своєї діяльності. У зв'язку із цим підприємства, які здійснюють торговельну діяльність, повинні особливу увагу приділяти процесу планування, постійно збирати й аналізувати інформацію як про стан цільових ринків, положення на них конкурентів, так і про власні перспективи й можливості. Особливо важливим є процес планування торговельної діяльності підприємств на міжнародних ринках, де потрібні як передбачення на довгострокову перспективу, так і ґрунтовні попередні дослідження, що передують плануванню. Під час виходу на міжнародні ринки кожне торговельне підприємство з метою отримання стабільного успіху повинне уявляти можливі результати своєї діяльності, критично оцінювати свої можливості, правильно розділяти цілі за часом, ефективно використовувати ресурси й отримувати конкурентні переваги. Усе це можливо за рахунок дослідження процесу планування торговельної діяльності підприємств на міжнародних ринках, що й підтверджує актуальність дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми планування торговельної діяльності підприємств на міжнародних ринках присвячено праці багатьох вітчизняних та зарубіжних учених. Зокрема, цими питаннями займалися: В. Алієв, Е. Бельтюков, А. Бірман, А. Бревнов, О. Величко, А. Зінь, Б. Мізюк, Я. Некрасова, Л. Овдій, В. Парсяк, Г. Пекна, Й. Петрович, Р. Пеннова, Л. Прокопишин-Рашкевич, Г. Столяров, Н. Суліма, Л. Степасюк, Е. Турченко, Е. Уткін, А. Шевляков. Водночас недостатньо висвітленими залишаються питання ефективності розроблення та реалізації процесу планування торговельної діяльності підприємств на міжнародних ринках.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження теоретичних підходів до сутності планування та розроблення практичних рекомендацій щодо визначення необхідності використання процесу планування в торговельній діяльності підприємств на міжнародних ринках.

Виклад основного матеріалу дослідження. У сучасних умовах господарювання стійкість і успіх будь-якого підприємства може забезпечити тільки ефективне планування його фінансово-економічної діяльності. Планування займає центральне місце в механізмі управління підприємством та передбачає сукупність дій та заходів щодо його діяльності й розвитку.

Сутність планування в сучасних економічних умовах полягає у науковому обґрунтуванні на підприємствах майбутніх економічних цілей їх розвитку та форм господарської діяльності, вибору найкращих способів їх здійснення на основі найбільш повного виявлення необхідних ринком видів, обсягів і термінів випуску товарів, виконання робіт і надання послуг, установлення таких показників їх виробництва, розподілу і споживання, які за повного використання обмежених виробничих ресурсів можуть привести до досягнення прогнозованих у майбутньому якісних та кількісних результатів [8].

На думку Н.М. Суліма, Л.М. Степасюк та О.В. Величко, планування – це процес визначення цілей, які підприємство передбачає досягти за певний період, та способів їх досягнення [9]. Як зазначають Й.М. Петрович та Л.М. Прокопишин-Рашкевич, планування – процес формування цілей, визначення пріоритетів, засобів і методів їх досягнення на основі знань про закономірності функціонування різних господарських систем і обліку можливих змін умов господарювання [6]. За словами Е.А. Зінь та Е.О. Турченко, планування – це процес розроблення і прийняття цільових установок у кількісному й якісному вираженні, а також визначення шляхів їх найбільш ефективного досягнення [3].

Торгівля є найважливішою сферою формування та стабілізації споживчого ринку, координуючою ланкою в системі секторальних, регіональних та кластерних зв'язків, дедивним механізмом задоволення соціальних потреб і недопущення соціальної напруженості в суспільстві. Це підтверджується зростанням чисельності приватних підприємців, що займаються торговельною діяльністю, вагомим внеском торгівлі у формування доданої вартості та бюджетних надходжень, створення нових робочих місць для працевлаштування населення [4].

У Національному стандарті України «Роздрібна та оптова торгівля: терміни та визначення понять» торговельна діяльність трактується як ініціативна, систематична, виконувана на власний ризик для одержання прибутку діяльність юридичних і фізичних осіб щодо купівлі та продажу товарів кінцевим споживачам або посередницькі операції, або діяльність із надавання агентських, представницьких, комісійних та інших послуг у просуванні товарів від виробника до споживача [7].

В Україні, відповідно до Класифікатора видів економічної діяльності [5], торгівля належить до секції G, що має назву «Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів».

Протягом останніх років, значний вплив на українську економіку відіграє зовнішньоекономічна діяльність. Із кожним роком для торговельних підприємств з'являються нові можливості та перспективи на міжнародних ринках. У табл. 1 наведено динаміку прямих інвестицій (акціонерного капіталу) в економіку України за видами економічної діяльності.

Як свідчать дані табл. 1, найбільше прямих інвестицій в економіку України протягом 2015–2019 рр. спостерігається від промисловості, оптової та роздрібно торгівлі, ремонту автотранспортних засобів і мотоциклів та від операцій із нерухомим майном. Проте сума надходжень від даних видів діяльності (окрім операцій із нерухомим майном) щорічно зменшується. Загалом

у 2019 р. порівняно з 2015 р. сума прямих інвестицій в економіку України зменшилася на 14,21%.

Деяко схожа ситуація спостерігається й щодо динаміки інвестицій (акціонерного капіталу) з економіки України за видами економічної діяльності (табл. 2).

Так, протягом 2015–2019 рр. загальна сума прямих інвестицій з економіки України зменшилася на 2,51%, зокрема зменшення спостерігається по всіх видах діяльності, крім операцій із нерухомим майном.

Підприємства України здійснюють торгівлю на міжнародних ринках як товарами (табл. 3), так і послугами (табл. 4).

Як видно з табл. 3, динаміка експорту товарів протягом п'яти років зросла на 31,28%, тоді як імпорту – на 62,06%. Також спостерігається й збільшення надходжень від зовнішньої торгівлі послугами, зокрема від експорту – на 60,52%, імпорту – на 25,69% (табл. 4).

Вагомим чинником, який впливає на планування торговельної діяльності, є розмір підприємства. Управлінські функції малих підприємств, як правило, не мають значного поділу й вищі керівники самостійно визначають увесь процес планування.

Розроблення стратегічних, поточних і календарних планів великих і середніх підприємствах проводиться з урахуванням прийнятої організаційної структури, розподілу обов'язків між колективами певних служб, супідприємств, контролю й координації всіх функцій організації як єдиного цілого. Саме в підрозділах зосереджені кадри, що мають досвід у сфері виробництва, закупівель, реалізації й оперативного управління. Тому підрозділи висувують реальні пропозиції для їх включення не лише в календарні, а й у поточні та навіть стратегічні плани підприємства.

У результаті проведених досліджень було виділено перелік залежностей структури планування торговельної діяльності на міжнародних ринках від параметрів підприємства (рис. 1).

Таблиця 1

Динаміка прямих інвестицій (акціонерного капіталу) в економіку України за видами економічної діяльності, млн дол. США

Вид діяльності	Рік					2019 р. у % до 2015 р.
	2015	2016	2017	2018	2019	
Сільське, лісове та рибне господарство	617,0	502,2	586,2	578,6	451,9	73,24
Промисловість	12 419,4	9 893,6	9 667,6	10 543,7	10 823,4	87,15
Будівництво	1 301,9	1 104,1	1 043,3	919,5	983,5	75,54
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	6 037,6	5 247,4	5 106,5	4 957,8	5 480,2	90,77
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	1 355,5	1 088,0	1 086,0	985,3	1 043,0	76,95
Тимчасове розміщення й організація харчування	382,3	332,6	330,0	343,3	355,5	92,99
Інформація та телекомунікації	1 646,2	2 089,4	2 075,7	2 100,1	2 201,1	133,71
Фінансова та страхова діяльність	6 421,7	4 350,1	3 627,4	3 526,3	3 641,1	56,70
Операції з нерухомим майном	3 979,4	3 882,1	3 764,4	3 796,3	4 258,2	107,01
Професійна, наукова та технічна діяльність	2 634,5	2 222,6	2 253,5	2 131,1	2 096,9	79,59
Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	1 340,2	1 222,7	1 507,3	1 550,9	1 377,4	102,78
Освіта	10,7	16,0	21,8	21,2	22,2	207,48
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	50,7	44,0	44,5	36,6	43,5	85,80
Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	141,0	112,5	100,7	98,8	99,8	70,78
Усього	38 356,8	32 122,5	31 230,3	31 606,4	32 905,1	85,79

Джерело: побудовано авторами за даними Державної служби статистики України

Динаміка прямих інвестицій (акціонерного капіталу) з економіки України за видами економічної діяльності, млн дол. США

Вид діяльності	Рік					2019 р. у % до 2015 р.
	2015	2016	2017	2018	2019	
Сільське, лісове та рибне господарство	19,3	16,7	15,9	18,2	17,8	92,23
Промисловість	132,5	109,6	118,2	123,7	107,7	81,28
Будівництво	11,6	1,3	1,3	0,9	2,4	20,69
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	112,1	80,1	89,3	49,4	42,1	37,56
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	22,7	24,7	26,8	6,8	6,8	29,96
Інформація та телекомунікації	2,7	2,6	2,5	0,1	0,2	7,41
Фінансова та страхова діяльність	125,3	73,8	72,5	62,8	74,4	59,38
Операції з нерухомим майном	50,7	45,8	44,7	69,8	68,6	135,31
Професійна, наукова та технічна діяльність	5 968,6	5 953,2	5 966,4	5 981,0	5 966,7	99,97
Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	1,0	0,4	0,5	0,4	0,5	50,00
Усього	6 456,2	6 315,2	6 346,3	6 322,0	6 294,4	97,49

Джерело: побудовано авторами за даними Державної служби статистики України

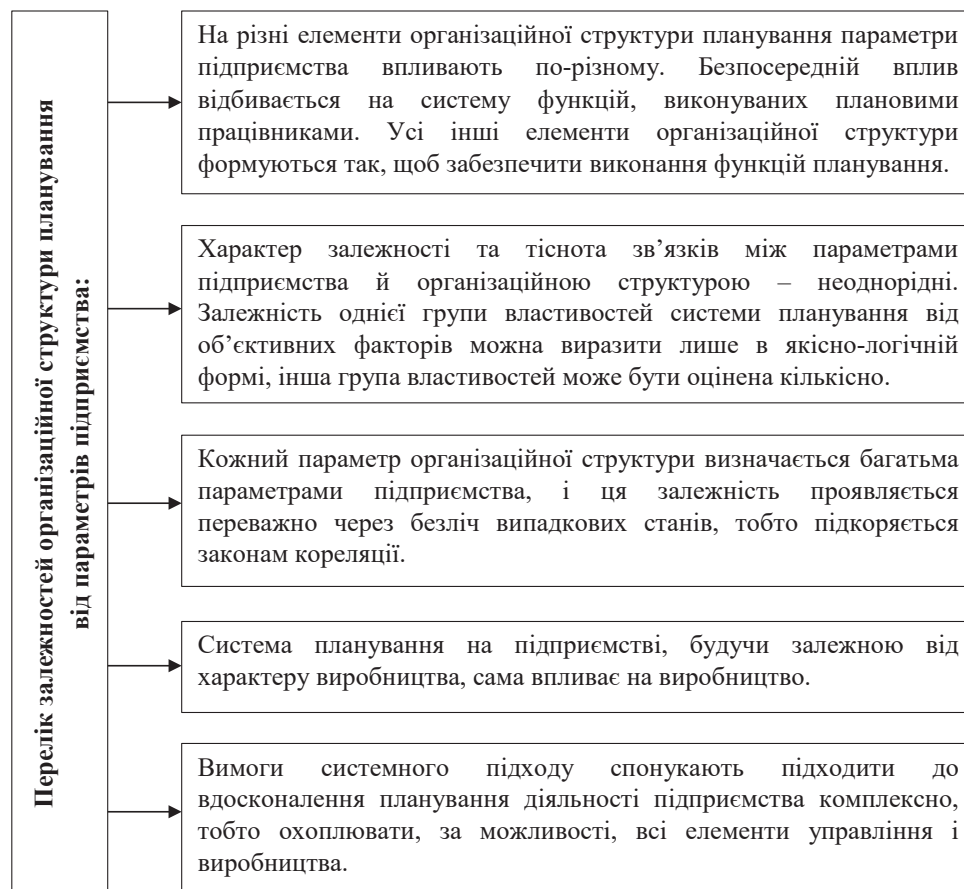

Рис. 1. Перелік залежностей структури планування торговельної діяльності на міжнародних ринках від параметрів підприємства

Джерело: розроблено авторами на основі [1, с. 187–188]

Таблиця 3

Динаміка товарної структури зовнішньої торгівлі, тис дол. США

Рік	Експорт	Імпорт
2015	38127149,7	37516443,0
2016	36361711,2	39249797,2
2017	43264736,0	49607173,9
2018	47334987,0	57187578,0
2019	50054605,8	60800173,1
2019 р. у % до 2015 р.	131,28	162,06

Джерело: побудовано авторами за даними Державної служби статистики України

Таблиця 4

Динаміка зовнішньої торгівлі послугами, тис дол. США

Рік	Експорт	Імпорт
2015	9736654,2	5523022,4
2016	9867999,7	5326512,7
2017	10714369,5	5476148,9
2018	11637950,6	6308810,2
2019	15628855,9	6942150,2
2019 р. у % до 2015 р.	160,52	125,69

Джерело: побудовано авторами за даними Державної служби статистики України

Підсумовуючи вищенаведене, варто відзначити, що підприємства, які здійснюють торговельну діяльність на міжнародних ринках, потрібно особливу увагу приділяти процесу планування, тобто постійно здійснювати перегляд та за необхідності розроблення нових цілей, які підприємство передбачає досягти за певний період, а також засобів, шляхів та умов їх досягнення.

Висновки і перспективи подальших досліджень у даному напрямі. Таким чином, торговельна діяльність підприємств на міжнародних ринках характеризується певним рівнем привабливості та прибутковості. Разом із тим торговельним підприємствам під час виходу на міжнародні ринки варто значну увагу приділяти процесу планування, оскільки саме за допомогою даного процесу підприємства формують цілі, визначають пріоритети, засоби і методи їх досягнення у майбутньому. У ході дослідження було встановлено, що вагомим чинником, який впливає на процес планування, є розмір підприємства, й розроблено взаємозалежність структури планування торговельної діяльності на міжнародних ринках від параметрів підприємства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бельтюков Е.А., Бревнов А.А., Парсяк В.Н. Планирование деятельности предприятия : учебное пособие. Харьков : Одиссей, 2006. 384 с.
2. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 07.11.2020).
3. Зінь Е.А., Турченко Е.О. Планування діяльності підприємства : підручник. Київ : Професіонал, 2004. 320 с.
4. Мельник О.І., Мельник А.Г., Питула А.О. Теоретичні засади ефективної торговельної діяльності в ринкових умовах. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. № 20/2018. С. 10–13.
5. Національний класифікатор України – Класифікація видів економічної діяльності ДК 009:2010 : Наказ Державного комітету України з питань технічного регулювання та споживчої політики від 11.10.2010 № 457 / Державний комітет України з питань технічного регулювання та споживчої політики. URL: <http://www.dkrp.gov.ua/print/842> (дата звернення: 10.11.2020).

6. Петрович Й.М., Прокопишин-Рашкевич Л.М. Економіка і фінанси підприємств : підручник. Львів : Магнолія, 2014. 406 с.

7. Роздрібна та оптова торгівля: терміни та визначення понять. ДСТУ 4303:2004. Київ : Держспоживстандарт України, 2005. 18 с.

8. Столяров Г.П., Пенюва Р.П. Теоретичні аспекти формування системи планування та бюджетування на підприємстві. *Розвиток методів управління та господарювання на транспорті*. 2016. № 4(57). С. 84–94.

9. Суліма Н.М., Степасюк Л.М., Величко О.В. Економіка і фінанси підприємства. Київ : КОМПРИНТ, 2013. 335 с.

REFERENCES

1. Beltiukov, E.A., Brevnov, A.A. and Parsiak, V.N. (2006), "Planuyovanye deiatelnosti predpriyatya", Odyssei, Kharkov.
2. State Statistics Service of Ukraine, available at: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (accessed 07 November 2020).
3. Zin, E.A. and Turcheniuk, E.O. (2004), "Planuvannia diialnosti pidpriemstva", VD «Profesional, Kyiv.
4. Melnyk, O.I., Melnyk, A.H. and Prytula, A.O. (2018), "Theoretical principles of effective trading activity in market conditions", *Investysii: praktyka ta dosvid*, № 20/2018, pp. 10–13.
5. State Committee of Ukraine for Technical Regulation and Consumer Policy (2010), Order of the State Committee of Ukraine for Technical Regulation and Consumer Policy "National classifier of Ukraine – Classification of economic activities/DK009:2010", available at: <http://www.dkrp.gov.ua/print/842> (accessed 10 November 2020).
6. Petrovych, Y.M. and Prokopysyn-Rashkevych, L.M. (2014), "Ekonomika i finansy pidpriemstv", Mahnoliia, Lviv.
7. Rozdribna ta optova torhivlia: termyny ta vyznachennia poniat. DSTU 4303:2004 [Retail and wholesale trade: terms and definitions. DSTU 4303: 2004], Derzhspozhyvstandart Ukrainy, Kyiv.
8. Stoliarov, H.P. and Pienova, R.P. (2016), "Theoretical aspects of forming of system planning and budgeting are on enterprise", *Rozvytok metodiv upravlinnia ta hospodariuvannia na transporti*, № 4 (57), pp. 84–94.
9. Sulima, N.M., Stepasiuk, L.M. and Velychko, O.V. (2013), "Ekonomika i finansy pidpriemstva", KOMPRYNТ, Kyiv.

Стаття надійшла до редакції 13 листопада 2020 р.